

YENİ TÜRK CEZA SİYASETİNİN (DE FACTO) YANSIMALARI

Mustafa Tören YÜCEL*

Ceza adaletinde “*etkinlik*”ten ne anlaşıldığı ve sistemde rasyonel bir model geliştirmek için yeterli olup olmadığını; normatif düzenleme ile etkinlik arasındaki etkileşim sorgulanmalıdır. İşte yeni ceza siyasetini oluşturan yeni yasalar kapsamında TCK, CMK, İnfaz Kanunu, Denetimli Serbesti, Çocuk Koruma ile kabahatlerin ceza adaleti sistemi üzerindeki etkileri irdelenmeli; sistemin her evresinden geçen iş yükünün nitelik ve niceliği hakkında derlenen istatistik veriler ciddi şekilde değerlendirilmelidir.

Yargıda her ülkeye özgü sorunların başında “*aşırı iş yükü*” gelmektedir. Bu iş matematiksel bir olay, arz-talep denge sorunu olduğundan iş yükünün üstesinden gelinebilir düzeyde olması sağlanmalıdır. Dengeyi sağlayamadığınız zaman ekonomideki/ekonomik sistemdeki *cari açık* olayında olduğu gibi, birtakım irrasyonel rüzgarların adalet sarayı pencerelerden girmesine çok müsait bir zemin hazırlarsınız. Bu irrasyonel rüzgarlar, adliyenin çok iyi tasarlanmasına karşın, her halükârda açık pencereler bulup, girecektir. Bu pencereler nedeniyle *Hukuk Usulü* 28 kez, eski *Ceza Usulü* de 28 kez tadilat görmüştür.¹

Aşırı iş yükü sistem için ciddi bir risk oluşturduğunda, adliyenin kişisel hakları ve özgürlükleri savunması ve hukukun üstünlüğüne halkın duyduğu güveninin korunmasında önemli rolü göz önüne alınarak mevcut ve artış kaydeden iş yükü ile nasıl baş edileceğini

* Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı.

¹ Kanun’un 435 maddesinden 244’ü (% 56’sı) defalarca değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin hedefi akrep ve yelkovanın doğru çalışmasından ziyade hızlı çalıştırılması olmuştur.

irdelemek üzere “analiz” çok önemli olduğu kadar sistemde her müdahalenin (*intervention*) bedel –yarar analizi açısından değerlendirilmesi; kimler için ne türden müdahalenin ne bedelle etkili olduğunun saptanması gerekmektedir. Genelde her şeyin rakam ve ölçme olduğu unutulmamalı; bu amaçla ceza mahkemelerindeki reel iş yükü irdelenmelidir.

Genelde iş akış sürecine bakıldığında, her mahkeme türüne gelen iş yükü için gerekli işlem sayı ve süresindeki farklılık, aynı mahkemeye gelen işler içinde geçerlidir. Ceza mahkemelerindeki derdest veya yıllık iş yüküne değinildiğinde, tüm işler sanki aynı işlem süresini/sürecini gerektirircesine sayısal bir nitelendirme ile yetinilmekte; iş yükünün ağırlıklı ölçümü göz ardı edilmektedir. Bu durumu düzeltmek için farklı iş türlerini müşterek bir temele indirgemek doğrultusunda örneğin meskenden yapılan bir hırsızlığın belli sayıdaki trafik işine eşdeğerde olduğu benimsenebilir. Bu süreçte belirlenen belli bir sayı, ağırlık puanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, cinsel suç içerikli bir davanın yargılama işlem süresi hırsızlığın dört katı ise, ağırlık puanı dört olacak ve her iki davaya bakan mahkemenin iş yükü $4+1=5$ olacaktır. Kuşkusuz, ağırlık puanının belirlenmesi için mahkeme içi ve dışında görülen işlemler için gerekli süre ölçümleri yapılmalıdır.²

Analiz açısından “sistemler modeli” referans alındığında sistem giridilerinin ayıklanması *prime* önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, hazırlık evresinin açılmasına hemen/otomatik olarak girişilmemesi sistemde etkinlik bakımından gereklidir. Sistemin ilk cümle kapısında ayıklama işlemi (*case screening*) yapılarak, “makul şüphe” olmadığında soruşturma açılmamalıdır. İşte takip, soruşturma ve ayıklama işlevini içeren bu evreye geçiş, insan hakları ve dava ekonomisi bakımından önemli olduğu kadar de *facto* vatandaşlara bahşedilen hürriyetlerin bir ölçeri/turnusolu olmaktadır. Aşağıdaki tablolara bakıldığında, 100.000 nüfustaki oran 2005’te 8110 iken 2008’de 10.075’e yükselmesi; itham oranında her iki Savcılıkta fazlaca bir artış olması, iş yükündeki yoğunluğa işaret etmektedir.

² Bkz. M. T. Yücel, *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, TBB, Ankara 2007, s. 175.

Cumhuriyet Savcılıkları* Yıllık Toplam İş Yükü Seyri

Yıl	Toplam	D**	Çıkan	Çıkan/Toplam %
2005	5.677.025	215	2.927.131	51.5
2006	6.272.463	238	3.155.088	50.3
2007	7.070.104	268	3.634.044	51.4
2008	7.254.290	275	3.762.625	51.9

* Cumhuriyet Savcılıkları+CMK 250 Cumhuriyet Savcılıkları

**1986=100

İtham Oranı(2004-2008)

Yıl	CMK.250 C.Savcılığı	Cumhuriyet Savcılığı
2004	43.3	43.1
2005	28.5	32.7
2006	33.7	30.1
2007	38.4	33.6
2008	37.8	37.6

CMK'da yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmemesi/kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde "kovuşturmaya yer olmadığına"/ "takipsizlik"(nolle prosequi) karar verilmesi düzenlenmiştir (CMK m. 172/StPO³ 170-2): Gerçekte olması gereken, suç olduğu ileri sürülen eylem hakkında şüpheliyi destekleyecek yeterli kanıt olmayışı nedeniyle soruşturmaya son verilmesi; soruşturmanın nihai sonuçlarının dayandığı temelleri göz önüne alındığında "son duruşma" da şüphelinin beraat olasılığı mahkumiyet olasılığından daha yüksek olduğunda suç eylemi hakkında şüphe olmadığının var sayılmasıdır. Geleneksel adliye kültüründe Savcılara özgü böyle bir takdir değerlendirmesi-

³ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu.

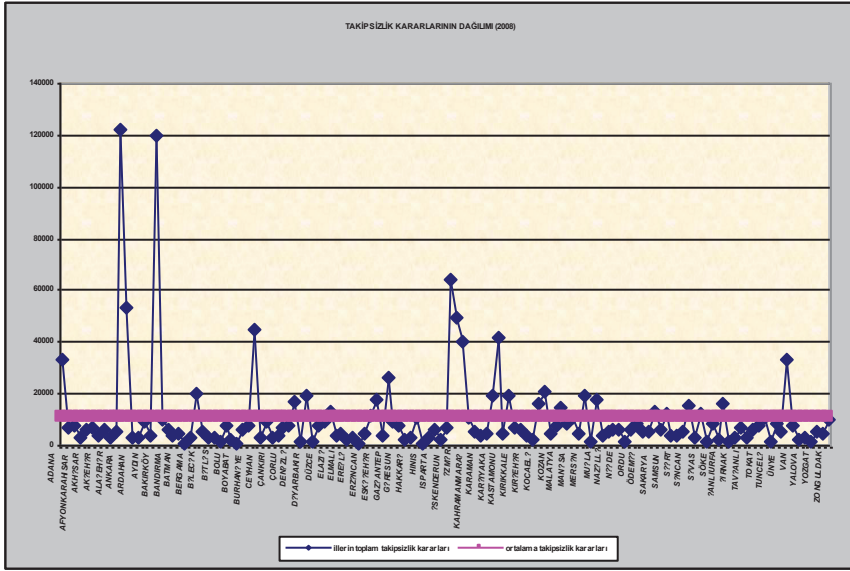
nin yeri olmadığı vurgulanmakta; Savcılığın genelde ayrıştırıcı olarak katalizör olma dışında bir işlevi olmadığı izlenimi edinilmekte ise de, CMK'da "kovuşturmaya yer olmadığı" kararına itiraz üzerine ağır ceza mahkemesi başkanı değerlendirmeyi yaparken kamu davasının açılması için *yeterli nedenler* bulunup bulunmadığına bakması (m.173-3) istenilmektedir.

Savcılıklarca verilen takipsizlik kararlarına bakıldığında görülen tablo iç açıcı değildir. Uygulama farklılığı bu kararlar içinde geçerlidir. Nitekim, Türkiye'de Ağır Ceza Merkezleri Cumhuriyet savcılıklarınca verilen takipsizlik karar oranlarındaki standart sapmanın 2000 yılı verilerine göre 6.7 olması, farklılık olgusunun boyutunu çarpıcı bir şekilde vurgulamaktadır. Bu oranların ortalaması % 32.7'i bulurken, en düşüğü % 16.5'le Gaziantep'te, en yükseği ise % 49.3 Gürün'de olurken, 131 merkezden 68'i ortalamanın altında (-) bulunmaktadır.

Seçilmiş Merkezlerdeki Oran

Ağır Ceza Merkezi	%	Sapma
Gaziantep	16.5	-16.2
Kayseri	17.8	-14.9
Beyoğlu	18.9	-13.8
Mardin	26.0	-6.7
Tarsus	26.2	-6.5
Balıkesir	36.0	+3.3
Tunceli	45.5	+12.8
Kadıköy	45.7	+13.0
Gürün	49.3	+16.6

2008 yılı takipsizlik kararlarını sergileyen aşağıdaki grafik görüntüsü önceki yıllardan bir farklılık olmadığını kanıtlamaktadır.

İşte 2008 yılı takipsizlik kararı verileri de standart sapmada yüksekliği korumaktadır. Veriler heterojen yapı özelliğini korumakta; ortalamadan sapmaların oldukça farklılık sergilediği görülmektedir. Bazı merkezlerdeki oranın ortalamanın çok üstünde (Ankara, Adana, İstanbul, İzmir, Bakırköy, Kadıköy, Üsküdar, Gaziantep ve Konya) ve altında (Boğazlayan, Bayburt ve Hınıs) değerler sergilemesi standart sapmayı oldukça yükseltmiştir. Bu merkezlerdeki takipsizlik kararlarının oldukça farklılık göstermesi de yığın homojenliğini bozmakta ve yığın homojenliğinden uzaklaştığı için de standart sapma oldukça yükselmektedir.

İtham oranında 2004 yılına göre kaydedilen düşmenin yeniden yükselme trendine girmesi önceki yıllara özgü ayıklama işlevinin gereği gibi yerine getirilmediğini belgelemektedir. Ceza yargılaması artık, "ya hep ya hiç ilkesi"ni uygular-beraat/ mahkûmiyet ikilemi-olmaktan çıkmıştır. Bu evrede, mahkeme içi ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözümünün kesişme noktasında şu sorular gündeme gelmektedir: Mahkeme öncesi ve mahkeme dışı alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar ve meslek gruplarının ayıklamadaki etkisi ne ölçüdedir? Mahkeme dışı çözüme kavuşturulması daha rasyonel olacak dava türleri nelerdir?

Ceza adaleti sistemindeki iş yükünü dengelemek ve iş akışına hız vermek üzere kendi boyutunda rasyonel bir gelişme örneği olarak Almanya ve İngiltere’de savcılık profilini sergilemekte yarar görülmüştür. Almanya’da ilke olarak mahkemeye intikal edecek suçlardan % 30’u hakkında (bu oranın yarısı savcılıkça istenilen koşulların zanlı tarafından yerine getirilmesiyle) takipsizlik kararı verilmekte; % 40’ı basitleştirilmiş usullerle (suçluluğu kanıtlamanın girift olmadığı ve para cezasının yeterli bir yaptırım olacağı görülmesi halinde savcılıkça iddianameye ek olarak hâkime “ceza kararnamesi” önerilmekte; bu önerinin mahkemece uygun görülmesi halinde ödeme emri zanlıya postalanmaktadır. İki hafta içinde itiraz edildiğinde ise normal yargılama süreci yer almaktadır.) ve geri kalan % 30’u da duruşmalı yargılamaya tabi tutulmaktadır. Ne var ki, Mart 1993 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle önemli iki gelişme kaydedilmiştir:

1. Savcıların takipsizlik karar verme yetkisinin önemli ölçüde artırılması;

2. Basitleştirilmiş usul seçeneği genişletilerek bir yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlarda zanlının avukatı olması halinde savcının cezanın ertelenmesini önerebilmesidir.

Almanya’da hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezaların yalnızca % 6’sı bir yıldan fazla cezaya ilişkin olduğundan teorik olarak duruşmalı ceza dava sayısı küçümsenecek ölçüde olacaktır (H. Albrecht).

İngiltere’de Eylül 1993 ve Mart 1994 tarihleri arasında on polis karakolunda gözetim altına alınan 4.250 sanık hakkında ceza adaleti sistem(CAS) sürecinde verilen kararlar üzerine yapılan araştırma⁴ İngiltere’de ceza adaleti sisteminin özellikle ilk evresindeki ayıklama olgusuna ışık tutması bakımından oldukça ilginç görülmüştür. Şöyle ki,

⁴ *Entry into the criminal justice system: a survey of police arrests and their outcomes*, Home Office Research Study 185, London, 1998; J. Pradel, *Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırılabilir Ceza Usulü* (Ter. S. Dönmezer) Beta, İst., 2000; İngiltere ve Galler’deki takipsizlik karar oranı % 13 olup, nedenleri arasında kanıt yetersizliği, tanıkların isteksizliği veya kanıt sunmaya muktedir olmamaları yer almaktadır. Bkz. Home Office, *Justice for All* (White Paper), London, 2002. Ülkemizde takipsizlik kararlarının nedenleri üzerine istatistik veri olmadığı gibi yapılmış bir araştırma da yoktur.

Sanıklar hakkındaki karar türü	%
Polis ihtarı verilenler	17
Polisçe diğer çözümlenmeler- <i>enformal</i> ihtarlar	12
Polisçe başkaca işlem yapılmayanlar	20
Savcılıkça takipsizlik kararı verilenler	7
Kefaletle salıverilen sanıklar	2
Sulh mahkemelerince mahkum edilenler	37
<i>Crown</i> mahkemelerince mahkum edilenler	3
Juri veya mahkemece düşürülen ve beraatine hükmedilen	2

Hazırlık soruşturması evresinde kollukça yapılan müdahaleler sistem girdilerini azaltmak açısından önem kazanmakta ise de, Avrupa'da kolluk ile savcılık arasındaki etkileşimi karakterize eden çeşitli ilişkiler etkinlik ölçütü ile karşılaştırılıp ölçülemez. Görülen optimum bir model olmak yerine farklı varsayımlar ve gelenekler doğrultusunda çalışan bir çok farklı model olduğudur.

İki yüz elli yıldır dile getirilen cezaların önleyici etkisi ve ceza adaletinin etkinliği açısından suç işleyen yakalanma, yakalananların itham edilmesi, itham edilenlerin mahkum olma ve mahkum olanların cezalarını çekmesi olasılığını artırılması postulatı karşısında ülkemiz açısından görüntü iyimser bir tablo sergilememektedir. İşlenen suçlara ait karanlık sayı (*dark figures*) ötesinde fail meçhul dosyaların yıllar itibariyle kabarık olması (2005 yılına göre, 2008 yılında % 35.5'lik bir artışla 2.300.227 olması) akla şu soruyu getirmektedir: *De jure* ceza hukuku halkın güvenliğini sağlama illüzyonu ötesinde bir işlev görmekte midir?

Ceza adaletinde yer alan önemli bir konuda karanlıklıkta kalan suçlar (*dark figures*) ötesinde faili meçhul dosya sayısıdır. Aşağıda yer alan ve gittikçe artış kaydeden bu görüntünün yarattığı kırtasiyecilik/yapay iş küçümsemeyecek orandadır.

Cumhuriyet Savcılıkları Faili Meçhul Dosya Sayısı

	2005	2008
CMK 250 Savcılığı	14.900 (%54)	17.762 (%54.4)
C. Savcılıkları	1.681.847 (%39)	2.282.465 (%40.6)
Toplam	1.696.747	2.300.227

Gerçekte, mahkemelerdeki iş yükü değerlendirildiğinde temel soru, zor/çetin davaların (*hard cases*) oranı nedir? ve bu davaların üstesinden gelebilecek yeterince nitelikli hukukçu var mıdır? olmalıdır.

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, mala karşı suçlar dünyanın her tarafında olduğu gibi ülkemizde de en fazla işlenen suç türlerindedir. Mala karşı suçlardan karanlıkta kalan (*dark numbers*) suç miktarının % 70-80 oranında olduğu göz önüne alınarak tüm suçluların yakalanmaması bir bakıma ceza adaleti sistemi için bir artı olarak değerlendirilmelidir.

Sistemde işlem gören suç türleri arasında, cinsel suç sayısı 14.311'i bulmaktadır. Cinsel suçlarda özellikle çocuklara cinsel saldırı/ensest, tecavüz olaylarında (özellikle pedofili vakalarında) mağdurlar açısından soruşturma/kovuşturma evrelerinde yaşanan travma (*post traumatic effect*) mağdur haklarının ne derece önemli olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan "Anayasal Düzen" (TCK m. 309-316) ile "Kamu Barışına" (TCK m. 213-222), kara para aklanmasına ait davalar, kriminolojik önemi yoğunlaşan suç türleri (toplamdaki oranı % 0.5) arasında yer alan *hard cases*'dirler. Bunların sayısı 2008 yılında (4311) olup; cezaevindeki yansımalarına bakıldığında, hükümlü ve tutuklu toplamı 10.219'u bulmaktadır.

Genelde tüm suçların cezaevine yansımalarına bakıldığında şekillenen tablo şöyledir:

1 Ekim 2006 tarihi itibariyle suç türüne göre cezaevi nüfusu dağılımı

Suç türleri	Sayısı	%
Adam Öld.	15.895	23.3
Taksirle A.Ö.	483	0.7
Cinsel suçlar	3.588	5.2
Hırsızlık	14.095	20.6
Gasp	7.124	10.4
Dolandırıcılık	1.330	1.9
Uyuşturucu madde Tic.	6.614	9.7
Uyuşturucu kullanmak	256	0.3
Suç işlemek-örgüt kurma	792	1.1
Devlet/birlik bozma	1.545	2.2
Silahlı örgüt	1.522	2.2
Özel Kanunlar	7.655	11.2
Genel Toplam	68.152	

Ceza davaları bakımından görülen tabloda; özel yasalar egemenliği yıllardır süregelmekte iken yeni TCK ve CMK ile bu oran biraz azaldı ise de, TCK, temel bir yasa olmasına karşın *de facto* temel bir yasa olarak gözükmemektedir: Kamu düzenini sağlamak açısından özel yasalar ön planda olduğundan TCK'nin temel bir yasa olması sanallığını korumaktadır.

Toplum korunması açısından önemli görülen, çetin dava oluşturan ağır suçlara sistemde gerekli ağırlığın verilmesini sağlamak doğrultusunda dava sayısını azaltmaya yönelik *de-penalisation* olgusu Türk ceza siyaset için vazgeçilmez bir vasıta olmuştur. Bu bağlamda özellikle özel ceza yasalarında⁵ gerçekleştirilen *de-penalisation* yanında ön ödeme sınırının yükseltilmesi ile sulh ceza mahkemelerindeki iş yoğunluğu son on yıl içinde % 26'lık bir azalma kaydetmiştir.

⁵ Bkz. U.Alacakaptan, " Öteki Ceza Hukuku" *Sulhi Dönmezer Armağanı*, C. 1, s. 365-405, Ankara 2008.

TCK Ceza Davaları (2006/2008)

Suç türü	TCK	Dava Sayısı	2006/2006/2008(%)
Mala	141-169	280.785/	38.3/30.0
Yaralama	86-93	164.250/	22.4/22.8
Hürriyete karşı	106-124	56.425/	7.7/10.6
Şeref karşı	125-131	38.604/	5.3/6.9
Kamu Güvenine	197-212	38.554/	5.3/6.1
Genel Tehlike	170-180	28.043/	3.8/3.2
Kamu İdaresine	247-266	26.389/	3.6/3.2
Hayata Karşı	81-85	25.844/	3.5/2.6
Kamu Sağlığına	185-196	22.594/	3.1/5.9
Cinsel suçlar	102-105	14.311/	2.0/2.0
Adliyeye karşı	267-298	11.349/	1.5/2.2
Anayasal Düzene	309-316	1286/1330	0.2/0.2
Kamu Barışına	213-222	2346/2981	0.3/0.3

Özel yasalara ilişkin davalar (özellikle çek davaları) ise, sistemi tıkayan türdendir; bu davalara ait elektronik yargılama yöntemine başvurulması şimdiden planlanmalıdır.

Özel Ceza Yasaları(2008)

Özel Kanun	Dava Sayısı	Toplam %
2004 İcra İflas	493.348	57
3167 Çek	203.885	23.8
6136 Ateşli	36.574	4.3
6831 Orman	18742	2.2
1632 Askeri Ceza	18709	2.2
5607 Kaçakçılık	16.543	1.9
5846 Fikir ve Sanat	7.911	0.9
213 Vergi Usul	9.155	1.1
2313 Uyuşturucu	5.756	0.7

Kamu davaları açısından TCK ve özel yasalara göre ayırım tablosuna (2006/2008) aşağıda yer verilmiştir.

Kamu Davası (2006/2008)

Özel Yasalar 926.397/ 855.271 56/49.9
T.C.K 732.746/ 861.550 44/50.1
Toplam 1.659.143/1.716.821 100/100

**Ülkeler İtibariyle İlk Derece Mahkeme Sayısı
ve Nüfusa Oranı(2002)**

Ülke	Genel Mahkeme (a)	Mahkeme/ Nüfus	İhtisas Mahkemesi (b)	1.000.000 kişiye düşen (a)+(b)
Almanya	828	99.758	262	13.20
Avusturya	162	49.798	9	21.20
Fransa	657	91.608	611	21.07
İngiltere	583	89.266	-	-
İspanya	2.249	18.603	545	66.78
İtalya	1.042	55.011	153	20.85
Türkiye	2.508	27.980	1.440	56.26

Ülkeler itibariyle ilk derece mahkeme sayısı ve nüfusa oranına (2006) bakıldığında ise, ülkemizde “Genel” 3685 ve “İhtisas” 2255 olmak üzere) 5940 mahkeme esas alınarak 1 milyon nüfusa düşen birim sayısı 84.85 olup; son beş yıldaki artış 28.59’u bulmuştur. Bu konuda olumlu bir gelişme örneği olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 9.06.2004 gün ve 278 sayılı kararı ile 137 ilçedeki Cumhuriyet Başsavcılığı ve mahkemelerin kaldırılması yer almaktadır (TC Resmi Gazete, 17/06/2004-25495). 1 Mayıs 2009 toplam hâkim sayısı 6.914 (1 Mayıs 2008’de 6.914), savcı sayısı ise 4.040 (1 Mayıs 2008’de 3917) idi. Aynı tarihteki hâkimler ve savcılar için boş kadro sayısı 3.875’i (Mayıs 2008’de 4166) bulmaktadır.

Ceza mahkemelerindeki iş yükü kabarıklığı metropol adliyelerine özgü olup; 1999 da yapılan ve standart iş yüküne⁶ dayalı olarak 2010

⁶ Bkz. M. T. Yücel, *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, TBB, Ankara 2007, s. 165.

yılı iş yükü tahminine göre seçilmiş üç ağır ceza merkezi ile mülhakatındaki ceza mahkemesi sayısı ve 2008 yılı durumu şöyledir:

Ağır Ceza Merkezi	Ceza (birim sayısı)
	1999/ <u>2008</u> / <u>2010</u>
Ankara	106/ <u>128</u> / <u>319</u>
İstanbul	186/ <u>325</u> / <u>977</u>
İzmir	84/ <u>151</u> / <u>308</u>

Bu tablonun da belgelediği üzere, genelde metropol adliyeleri yoğun bir iş yükü altında çalışmak konumundadırlar. Bu durumu mahkemeler düzeyinde belgeleyen öge makul süredir. Adli süreçte yer alan “duyurular” mecburiyeti, defilere ve savlara ilişkin usul işlemleri adli reostatın birer ögesi olarak çalışmakta; süreç varlığını akımın etkinliği ile kanıtlamaktadır.

Çok önemli bir sorunda yargılamanın hızıdır. Bu hız, Porsche veya Murat 131’in hızı meselesi olmayıp, AİHS bağlamında sözü edilen, asgari bir limit olarak, “makul süre” de davaların sonuçlandırılmasıdır. Eşyanın tabiatına uyarlı bir hız söz konusudur. Saatin çalışması gibidir. Saatin normal çalışma hızına müdahale ederseniz, siz saati hızlandırmaya çalışırsanız o zaman hata yaparsınız. Adli sürecin temposu, teknolojik alandaki gelişmelere karşılık Gaius’tan bu yana pek hızlanmadı. Süreçte saptanan geçici nitelikteki dalgalanmalar bir yana bırakıldığında adaletin hızı oldukça sabitlendi-*makul süre*.⁷

Ülkede ceza mahkemelerinin performansına bakıldığında “verimlilik” ve “makul süre” açısından değerlere aşağıda yer verilmiştir.

⁷ Bkz. M. T. Yücel, *Hukuk Felsefesi*, Ankara 2009, s. 24.

Karar Oranları

<u>Yıl</u>	<u>%</u>	<u>Ortalama süre</u>
2005	60.7	234
2006	58.0	244
2007	56.1	246
2008	60.4	258

Ceza mahkemelerini birer işletme olarak düşündüğümüzde “*dava yönetimi*” genelde zamanla edinilen bir yeti olduğu ve oldukça öznel-lik taşıması nedeniyle standart bir uygulama sergilemekten yoksun bulunmaktadır.⁸ Hukuk fakültelerinde Ceza Usulü derslerinde dava yönetimi işlenmediği gibi “kanıt” a da (*evidence*) yer verilmemektedir. Karar sürecine egemen olan *olgu* ve *norm* parametrelerinde olgu’nun her bakımdan ihmal edildiği görülmekte; kriminoloji⁹ ve adalet psikoloji¹⁰ dersleri de, seçimlik ders olarak almaktadır.

2006/2008 yıllarında ceza adaleti sistemi(CAS) süreçlerinde gün olarak ortalama bekleme/yargılama süreleri göz önüne alındığında çeşitli evrelerdeki süre dağılımı şöyledir:

- Cumhuriyet Savcılıklarında ortalama süre 333/346 gün,
- CMK 250 m. uyarınca yetkili Savcılıklarda ortalama süre 946/636 gün,
- Ceza Mahkemelerinde ortalama yargılama süresi 326/258 gün,
- Yargıtay C. Başsavcılığındaki görülme süresi 232/479 gün,
- Yıl içinde dairelere özgü ortalama görülme süresi 345/359 gün

⁸ S. Selçuk, “Adalet Reformundan Önce Uygulama İyileştirilmelidir” *Yargıtay Dergisi* C.28, S.1-2, 2002, ss.5-38; yargılama olgusundaki sosyal gerçeklere bakıldığında, duruşmaların oyun oynamaya benzediği; “karakolda doğru söyler mahkemede şaşar” atasözünü kanıtlar derecede Türk insanın olaydan sonra kolluğa gerçeği anlatıp, sonra barışmaları, birbirlerini suçtan/cezadan korumaya çalışıp; ifade değiştirmeleri, yalancı tanık bulmaları; özellikle yargılama süreci “aşamalarında ifade değiştirme” gibi çok önemli bir soruna hemen her ceza davası dosyasında tanık olunması göze çarpmaktadır(C.Otacı).

⁹ Bkz. M. T. Yücel, *Kriminoloji*, 4. bası, 2008; F. Sokullu, *Sulhi Dönmezer Armağanı*, C. I, Ankara 2008, s.333: “Ceza Hukukunun Kriminoloji, Psikoloji ve Sosyoloji bilmeden eksik olacağını Dönmezer’den öğrendim.”

¹⁰ Bkz. M. T. Yücel, *Adalet Psikolojisi*, 6. bası, Ankara 2007.

Yargıtay Ceza Dairelerindeki bozma oranı % 61 olup;¹¹ 64.392 dosyanın Yargıtay'a yeniden gelmesi göz önüne alınarak kamu davasının açılması ile hükmün kesinleşmesi arasında geçen *ortalama sürenin* 1.236 gün (3.3 yıl); *bozulan davalar* bakımından ise, 1.981 gün (5.2 yıl) olacağı belirmektedir

Ceza mahkemelerinde 2006/2008 yılı içinde karara bağlanan davaların açıldıkları yıllara göre dağılımı ise şöyledir:

I.	<u>2002(*)</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>	<u>2005</u>	2006	<u>Toplam</u>
	48.625	41.210	100.152	515.328	866.615	1.571.930
%	3.1	2.6	6.4	32.8	<u>55.1</u>	100.
II.	<u>2004(*)</u>	<u>2005</u>	<u>2006</u>	<u>2007</u>	2008	<u>Toplam</u>
	48.466	57.547	169.291	742.150	831.452	1.848.906
%	2.6	3.1	9.2	40.1	<u>45.0</u>	100.

(*) 2002/2004 yılı ve öncesine aittir.

Bu sürelerle Savcılık ile Yargıtay evresi dahil değildir. 2008 yılı kararları bakımından beş yıl ve öncesi açılan % 2.6 dava sayısında cinsel suçların 852 (% 1.75) olması oldukça düşündürücüdür. Cinsel suç mağdurlarındaki post-travmatik etki onarılmaz bir niteliğe büründüğünden cinsel suçlara özgü soruşturma/kavuşturma işlemlerine öncelik ve ivedilik verilmesi siyaseti benimsenmelidir.

Makul süreyi etkileyen kırtasiyecilik olgusuna bakıldığında ise, *yetkisizlik / görevsizlik kararları sayısal değerleri ve genel toplamdaki (%) oranlarının (2008) küçümsenmeyecek ölçüde olduğu aşağıda sergilenmiştir.*¹²

¹¹ Bu artışta biçimsel yaklaşımın katkısı da göz ardı edilmemelidir: Örneğin CMK 523/4 (ve 254) m. göre uzlaşma teklifi yapılmaması; iddianamenin kabul kararının duruşmada okunmaması (iddianamenin kabulüne ilişkin kararın duruşmada okunmaması suretiyle CMK 191. maddesine muhalefet edilmesi 1. CD 30.03.2007 4024/2174), otopsi, olay yeri tutanağının okunmaması, müdahillik kararı verilmemesi vs. bozma sebebi yapılmıştır Pragmatizm için bkz. M. T. Yücel, *Hukuk Felsefesi*, Ankara 2009.

¹² Yargıtay Ceza Daireleri çıkan kararlardan "Diğer" grubunda yer alan "ret" kararına ait verilerin 1987-1988 yıllarında %10-12.9'u bulması, uygulayıcıların yürürlüğe giren kanunları iyice bellememelerinden ileri gelmektedir. Nitekim, anılan yıllarda Türk Ceza Kanununu değiştiren kanun sayısı altıyı bulmuş; bu olgu etkisini bozma kararlarında göstererek, bozma karar oranı % 41.5'e yükselmiştir. Bu ora-

<u>Birim</u>	<u>Yetkisizlik</u>	<u>Görevsizlik</u>	<u>Toplam</u>	<u>%</u>
Ceza M.	30.211	109.437	139.437	(7)
Savcılık	224.638	17.505	242.243	(8.5)
	<u>Ret</u>	<u>İade</u>		
Yargıtay	10.127 (%5.1)	8.429(%5.8)	18.556	(10.9)

Kırtasiyeciliğin verimliliğe olan etkisi açısından yapılan değerlendirme sonucu beliren farklar da oldukça belirgindir. Sisteme giren yapay davaların önlenmesi sonucu genel olarak ortalama yargılama süresinde 48-103 günlük bir azalma; verimlilik oranında ise %10-27 arasında bir iyileşmenin sağlanabileceği hesaplanmıştır.

<u>Mahkeme</u>	<u>M</u>	<u>M*</u>	<u>Fark</u>	<u>V</u>	<u>V*</u>	<u>Fark</u>
DGM	203	115	88	0.55	0.79	0.24
Ağır Ceza	233	185	48	0.61	0.71	0.10
Asliye Ceza	282	190	92	0.56	0.75	0.19
Sulh Ceza	140	37	103	0.73	1.00	0.27

M : Ortalama yargılama süresi(Gün)

M*: Yapay davalardan arındırılmış O.Y.S.(Gün)

V : Verimlilik oranı (Çıkan Dava/Gelen Dava)

Yargılama süresinde bekleme süresini¹³ etkileyen en önemli parametre “kapasite limitleri”dir. Karayolu örneğinde olduğu gibi kapasite üstü taşıt, trafiği tıkadığı gibi mahkemedeki kapasiteyi fazlasıyla aşan iş yükü de sistemi tıkanma noktasına getirebilecektir. Şimdilik gizli kapasite fazlası ile üretime devam edilmekte ise de, ceza adaletine olan talebin arzla dengelenmesi ve bu dengenin korunması için sistem girdisinin ciddi bir biçimde ayıklanması gerekmektedir. Kuşkusuz, bekleme süresinin azaltılması için talik veya ertelemelerin de en aza indirilmesi konusunda çaba gösterilmelidir. Aksi takdirde, gerçek iş yükü yapay bir şekilde artış gösterecektir. Nitekim Ankara ceza

nın takip eden yıllarda normale döndüğü ve 1993 yılında % 27.4’ü bulduğu saptanmış ise de; aynı doğrultudaki negatif etki 1992 yılı sonundaki CMUK değişikliği ile görülerek 1994 yılında bozma oranı yeniden yükselerek 32.8’ye çıkmıştır. Tarih tekerrür ederek 2005 yılı sonrası bozma ve ret oranları artış göstermiştir.

¹³ “Tecavüz 2008’de oldu ama ruh sağlığına Adli Tıp’ta 2011’de bakılacak” *Hürriyet* (10/11/2009).

mahkemelerinde talikler ve nedenleri konusunda yapılan bir araştırmada, dava başına düşen ortalama talik sayısının 2.2 olduğu saptanmıştır. 1994 yılı verilerine göre, söz konusu mahkemelerce karara bağlanan 57.980 dava sayısının, ortalama talik sayısı göz önüne alındığında; 127.556'ya yükseldiği görülecektir. Kuşkusuz, dava işlem süresini kısaltmak için ceza adaleti sisteminde olası değişiklikler üzerinde durulduğunda, "mahalli adli kültür"ün¹⁴ (gayrî resmî uygulamalar, uygulamacının isteklendirilmesi, uygulamacının beklentileri ile deneyimle belirlenen ve nesilden nesile geçen *informal* normların) çok önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Mevcut iş yükünü (*talebi*) karşılamakta (*arzu* sağlamakta) sıkıntı içinde olan ceza adaleti sistemi için bu farklılık "yerinde" ve bazen de yararlı görülmelidir. Nitekim iş yükünün bugünkü konumu bile sistemin her evresinde (her ülkeye göre değişik evre/evrelerde olmak üzere) *diversion'a* (sistem dışına) yönelmeyi bir gereksinime haline getirmektedir.

Yargılama süresini ve kararların hukukiliğini etkileyen öğeler arasında temyiz veya yazılı emirle bozma üzerine Yargıtay'ca verilen bozma kararları yer almaktadır. Bozma oranı 2008 yılında % 61'i bulmuştur(!). Yazılı emirle bozma istemi üzerine verilen kararların dağılımı ise, 2002 yılında Adalet Bakanlığına gelen 7.380 yazılı emrin 3.599'ünde istem yerinde görülmeyerek mahalline iade edilmiş, 3.668 dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına intikal ettirilerek bunlardan 3.432'sinde kabul (%93.5) ve 236'sinde ret(% 6.5) kararı verilmiştir. 2008'de gelen 9668 istemin 3949'u intikal ettirilmiş, 1785'i kabul, 103 ret edilmiş; 2061'i ise beklemededir.

Şimdi iş yüküne etkisi bakımından ceza adaletinin *de facto* işlevine bakmakta yarar vardır. Bu konuda iki gazete haberine göz atılması yerinde olacaktır: "İki kez ev bastı, serbest bırakıldı... Sonunda öldürdü. 'Ben bu cinayeti işleyeceğim' dedi aldırın olmadı. Evli bir kadını sürekli taciz eden hırsızlık ve dolandırıcılıktan sabıkalı sanık son tacizinde kocasını öldürdü, kadını ise öldürmekten vazgeçip intihar etti" (*Vatan*, 12.06.2008, s. 1,15).

Kocaeli'nin Gebze ilçesinde öldürülen Pippa Bacca adıyla tanınan İtalyan sanatçının katili M. Karataş bir psikopat, iki çocuk babası eşin-

¹⁴ Bkz. S. Dönmezer / F. Yenisey, *Türk Ceza Adalet Sisteminde Etkinlik 1998*, TESEV İst., 2000, s. 16-17, 19-20.

den ayrı yaşayan-sabıkası oldukça kabarık/hakkında poliste çokça şikayet kaydı olan ve çevresinde de 'psikopat' olarak bilinen(sık sık olay çıkaran saldırgan bir kişi olarak tanınan) bir suçlu idi.

Bu tür kişiler, topluma aykırı düşünce ve eylemlerini alışkanlık haline getirmişlerdir. Deneyimlerden ders almasını bilmezler, asla kaygı duymazlar; yani, bunların duygu tellerinde bozukluk vardır.

Ceza adaletinin, bu iki örnekte sergilendiği üzere, biçimsellik ötesi proaktif bir işlevi olmayacak mıdır? Tutuklama tedbiri de biçimsellik ötesi bir anlama kavuşamayacak mıdır? Psiko-sosyal-biyolojik anketi içeren sosyal araştırma raporu (SAR) İngiltere'de 100 yıllık *dene-timli serbesti* kurumunun olmazsa olmazı niteliğinde, tutuklama siyasetinin rasyonelleşmesi ve TCK 61. madde gereğince cezanın bireyselleştirilmesi bakımından, önemli bir enstrüman olduğu bilinci ne kadar sürede yer edecektir? Bu bilincin yaratılması doğrultusunda Adalet Akademisi'nce bir seferberliğe girişilemez mi?

Ceza adaletinde önemli olan bir konuda, mahkeme türleri ve diğer ülkeler mukayesesi karşısında ülkemiz beraat oranlarında yıllarca görülen yüksekliktir. Bu konuyu çok kez dile getirmeme karşın "*itham oranında*" son kırk yıldır bir azalma sağlanamamış;¹⁵ ve *Strateji Belgesi*'nde bu konuda bir hedef belirlendiğine tanık olunmamıştır.

<u>Yıl</u>	<u>İtham</u>	<u>Beraat</u>
1986	47.6	15.0
1987	47.3	21.2
1988	48.3	11.7
1996	<u>50.5</u>	27.8
1997	41.9	26.1
2002	50.3	27.9
2006	34.0	30.0
<u>2008</u>	<u>42.0</u>	<u>21.2</u>
Max.	50.5	30.0
Min	34.0	11.7
Ort.	45.2	22.8

Bu veri serilerine göre, itham ortalaması **45.2**, beraat ortalaması ise **22.8** olarak belirmektedir. Yalnız, itham ile beraat arasında anlamlı bir

¹⁵ M. T. Yücel, *Hukuk Sosyolojisi*, 4. bası, Ankara 2008, s. 309.

korelasyona tanık olunmamaktadır (*katsayısı: -0.349*).

Mahkeme türleri itibariyle mahkumiyet/beraat (2008) oranlarına bakıldığında, beraat oranlarının diğer ülke verilerine göre oldukça yüksek olması ötesinde aynı adliyede görev yapan mahkemeler arasında da önemli farklılıklara tanık olunmaktadır. Bu olgu da, “*Olay(sübut) X Norm=Karar*” sürecinin parametrelerindeki değerlendirmelerde standart uygulamanın oluşmaması ile vicdani kanının¹⁶ ne derece öznellediğinin göstergesidir.

<u>Mahkeme</u>	<u>Mahkumiyet</u>	<u>Beraat</u>
CMK 250	42.1	19.7
Ağır Ceza	41.0	15.2
Asliye Ceza	42.6	21.5
Sulh Ceza	35.0	17.4
Çocuk A.C	36.4	15.2
Çocuk Mah.	24.7	16.3

Kamu davasında özensizliği belgelemek üzere çeşitli ülkeler açısından mahkumiyet yüzdelerine aşağıda yer verilmiştir. İtham edilenin beraat etme olasılığının olmadığı Çin ayrık olmak üzere, mahkumiyet oranının en düşük olduğu ülke Türkiye’dir.

<u>Ülke</u>	<u>%</u>
Almanya	96,5
Çin	99.6
Fransa	98.9
İngiltere	90.3
İsveç	94.7
Japonya	99.9
Kore	99.6
Türkiye	70.0

¹⁶ Bkz. M. Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2002.

Ceza adaletinin işlevliği bağlamında suçlular için kabul edilen yaptırımların ve özellikle güvenlik tedbirlerinin biçim ötesinde işleve kavuşturulması da önemlidir. Akıl hastaları, alkol ve uyuşturucu bağımlıları açısından güvenlik tedbiri uygulanan sanık dağılımına bakıldığında, cezaevi ortamında tretman yerine, toplumsal yaklaşımın benimsenmesi akılcı bir yaklaşım ise de, bu tedbirin uygulandığı kişilere ne derece ciddi bir tretman uygulandığı kuşkulu görülmektedir. Bu konunun belirlenmesi için bir araştırma projesi geliştirilmelidir.

(2008)

<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>	<u>Toplam</u>
141.411	12.733	154.144

Tedbirin işlevselliği olmadığında döner kapı mantığı ile bu kişileri sistemin devamlı tüketicileri olarak görmek kaçınılmaz olacaktır.

Ceza adaletinde etkinlik açısından önemli konuda iş yükündeki buharlaşmadır (*attrition*). Zamaşımı ile düşme olarak tecelli eden bu buharlaşma örneklerine günlük gazetelerde tanık olmak olağanlaşmıştır: “İstanbul 1. ACM’sindeki duruşmada tümü tutuksuz olan 106 kişinin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’na muhalefetten yargılandığı dava zamaşımı nedeniyle ortadan kaldırıldı.” (Milliyet 12/06/2008, s.5.)

Ceza adaleti sisteminin çeşitli evrelerinden düşme olgusunun profili şöyledir:

- Savcılıklarda düşme

<u>Yıl</u>	<u>CMK 250</u>	<u>Savcılıklar</u>	<u>Toplam</u>
2006	381	235.480	235.861
2007	298	238.695	238.993
2008	475	244.686	245.161

- Ceza mahkemelerindeki düşme

(1986-1997/2006/2008)

Yıllar	Karar sayısı	D	Düşme	%	D
1986	1.097.794	100	114.838	10.5	100
1987	117.3763	107	141.123	12.0	123
1988	129.7992	118	146.987	11.3	128
1989	851.736	78	225.537	25.9	192
1990	876.057	80	148.554	17.0	129
1991	999.148	91	172.237	17.2	150
1992	1.042.969	95	201.051	19.3	175
1993	1.081.026	98	204.907	19.0	178
1994	1.221.411	111	241.177	19.7	210
1995	1.226.092	112	245.224	20.0	213
1996	1.198.608	109	223.524	18.6	195
1997	1.183.859	108	234.337	19.8	204
2006	2.041.259	185	58.267	2.8	50
2008	1.848.906	168	550.726	29.7	479

Yargıtay evresindeki düşmeler bakımından yalnızca 2008 yılı verisi(12.354) ile yetinilmiştir. Bu durumda 2008 yılında tüm evreler itibarıyla *total düşme* 808.241'i bulmuştur. Hukuk düzeni için normların *de jure* varlığı yeterli olmayıp, *etkinlik te* vazgeçilmez bir faktördür. Aksi halde, iktidarın güçsüzlüğü ile infaz edilemeyen normlar karşısında olsa olsa "*sanal legalite*" den söz edilebilir.¹⁷ Bu doğrultuda ceza davalarında zamanaşımı nedeniyle yıllık düşme oranlarının ürkütücü boyut alması endişe verici olduğundan zamanaşımı süreleri (2004 yılında) yükseltilmiştir.

Savcılıkta uzlaşması yapılan dosya sayısı oldukça sınırlı kalmış olup, 1153' dür. Bu tür uzlaşmalar eskiden kolluk güçlerince *de facto* olarak fazlasıyla gerçekleştirilmekte idi. Mahkeme tarafından Savcılıkta olduğu gibi bir *diversion* tedbiri olarak *uzlaştırmaya* başvurulması ön görülmüştür. Kamu davası açılması halinde uzlaşmaya tabi bir suç

¹⁷ Aristoteles, *Politika*, Remzi Kitapevi İst.,1990, s. 191-192: "Hak ve adalet konularında yargılar vermek, eğer bu kararların bir etkisi olmayacaksa hiçbir işe yaramaz. İnsanlar için yargı kararlarının olmadığı bir toplumda yaşamak nasıl olanaksızsa, bunların yerine getirilmediği bir toplumda yaşamak da öylece olanaksızdır."; ayrıca bkz. Adalet Akademisi, *Mahkemelerin Yönetimi ve Adaletin Kalitesi Semineri* (Ed. M. Tiryaki) Ankara 2005.

söz konusu ise, 253. maddedeki usule göre mahkemece uzlaştırma işlemlerine tevessül edilir (CMK m. 254-1; StPO 153a/2). Ülkemiz için veri temin edilemeyen bu tedbir Almanya’da tüm kamu davalarının % 15’ini oluşturmaktadır.¹⁸

Yeni bir kurum olan “*iddianamenin reddi*” ne (CMK m. 174)¹⁹ bakıldığında, rakamların da belgediği üzere çok yerinde bir tedbir olduğu ortaya çıkmıştır.

Yıl	Sayı
2006	31.034
2008	34.848

İki yılda 3814’lik bir artış önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda özel bir araştırma projesi geliştirilerek iade nedenlerinin belirlenmesi ve savcılıklarda farkındalık yaratılması CMK’nın 141 maddesi açısından da önemli görülmektedir.

Yeni Türk Ceza Kanunu başarısını(!) sergilemek üzere cezaevi nüfusundaki gelişme aşağıda sergilenmektedir:

Yıl	Tutuklu(%)	Hükmen(%) tutuklu	Hükümlü (%)	Toplam	Değişim
2004	27.565(47.5)	4.355(7.5)	26.010(45.0)	57.930	100
2005	26.425(47.3)	4.587(8.2)	24.858(44.5)	55.870	96
2006	34.412(49.0)	9.529(13.5)	26.336 (37.5)	70.277	121
2007	38.028(42.0)	15.201(16.7)	37.608(41.3)	90.837	157
2008	40.832(43.2)	15.988(17.0)	37.584(39.8)	94.409	163
2009	41.717 (35.7)	18.889(16.1)	56.084(48.0)	116.690	201

Dünya ülkelerinin 3/5’den fazlasında (% 62.5) 100.000 nüfustaki cezaevi nüfus oranı 150, Avrupa Ülkeleri bakımından İngiltere 100.000 nüfustaki oranı 139 ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında en yüksek konumda iken 31 Kasım 2009 tarihi itibarıyla bu oran ülkemizde 162’ye

¹⁸ Federal İstatistik Bürosu (fn.2), n.2.3

¹⁹ Bkz. Y.Ünver / H. Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.2, Adalet, 2010, s.32-41.

yükselmiştir.²⁰ Suç oranları tek başına cezaevi nüfus artışını açıklayamaz. Çoğu ülkelerde ciddi suçları da içeren suç oranları istikrar göstermesi veya azalmasına karşın cezaevi nüfusu devamlı artma eğilimi sergilemektedir. Bu konudaki tutumu etkileyen düşünce, gerçek/mefruz suç korkusu, ceza adaleti sistemine güven kaybı, cezaevi tretman tedbirlerinin yarattığı hayal kırıklığı, cezada ödeşmeci felsefenin yenden güç kazanması gibi değişkenlerle beslenmektedir. Bu bağlamda suçla baş etmek için daha çok cezaevi inşa etmek öldürücü bir hastalıkla baş etmek için daha çok mezarlık yapmak gibidir. Yeni CMK ile sağlanan özgürlükçü yaklaşıma karşın adli kültür ve alışkanlıklar sonucu *de-jure* tutuklama siyaseti gerçekleştirilemedi. Tutuklamanın istisnai bir tedbir olarak ele alınması, kişinin isnat edilen suçu işlediği hakkında makul şüphe ile (*Kaçması tehlikesi, *adaletin işleyişine müdahale etmesi tehlikesi, *ciddi bir suç işlemesi tehlikesi) gerekçelerden bir veya birkaçının varlığına ait kuvvetli sebeplerin varlığı halinde ancak tutuklamaya karar verilebilmesi genel bir ilke olarak uygulamaya egemen olması gerekirken CMK m. 100/3'te yer alan katalog suçlarda tutuklamaya başvurulması temel ilke olmuş; CMK ile tutuklamaya getirilmek istenen anlayış uygulamaya yansımamıştır.²¹ Tutuklu olan sanıklardan ne kadarının beraat/ mahkum olduğunu bilgisine ulaşılmadığı için Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü tutuklu veri ban-

²⁰ Cezaları ağırlaştırmanın nedenleri,

Gerçekte suç oranında reel bir artış olmamasına karşın suç artış izlenimi ve korkusu,

Ekonomik ve sosyal sorunlarla baş etmek üzere yanlış seçeneklere yönelme/ işsizlik ve fuzuli insan sayısında artışa karşı sosyal yardım yerine, açlıktan ölmelelerine izin , kent varoşlarına veya hapisanelere kapatmak seçeneklerinden şimdilik son iki seçeneğe yönelim,

Postmodern öfke ve

Popülist cezalandırıcılık/ suç vasıtasıyla yönetme siyaseti.

Bkz. R. G. Shelden. "Neden bu kadar cezalandırıcıyız? Son Zamanlardaki Hapsetme Eğilimleri Üzerine Bazı Gözlemler" *Suç Politikası*, Seçkin, Ankara 2006, s. 466-7; www.prisonstudies.org

²¹ Bkz. B. Öztürk / D. Tezcan / R. Erdem ve diğerleri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ders Kitabı) Seçkin, 2009, s. 5,7: "Yasada değil, kafada devrim gerçekleştirilmedikçe halkımız layık olduğu bir sisteme kavuşamayacaktır. Mahkemelere düşen görev eski alışkanlıklara göre değil yeni CMK'ya uygun işlem yapmaktır. Burada alt yapı eksikliği bahane olarak gösterilmemelidir. Bu eksikliklerle alakası olmayan, örneğin tutuklama kararı gibi işlerde yasaya uyulmaması düşündürücüdür."; M. T. Yücel, "Tutuklama Siyasetinin Aritmetiği", *Güncel Hukuk*, (Ocak 2010/1-73), s. 16-19: Bir kimsenin yaşamından günlerini, yıllarını almak için binlerce yol bulabilirsiniz. Yalnız bir dakikasını iade etmek için tek bir yol bile yoktur.

kasından (örneğin 2005 yılına bilgilerin) *Adli Sicil Bilgi Bankasından* taranması ve bu yöntemin sistematik bir uygulamaya dönüştürülmesini önerilebilir.

Kriminolojik ve sosyolojik gerçeklerden yoksun soyut ceza siyaseti tasarımcıları için 100.000 genel nüfustaki cezaevi nüfusunun (2008'de) 135'den / (2009'da) 162'ya yükselmesi bir anlam ifade eder mi? 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun'un (1965) ülkeye getirdiği optimizm ruh ve anlamın popülist yaklaşıma feda edilmesi CAS ve ülke için çok pahalı olmamış mıdır? Aşağıdaki tek bir dava haberi dahi yeni siyasetin rasyonelitesini sorgulamaya yetmez mi?

"39 YTL'lik gasp yaptı 40 yıl hapis yedi"

DİYARBAKIR'da ilköğretim 5.sınıf öğrencisi D.A'nın 7 ayda 10 kez parasını bıçak zoruyla aldığı iddiasıyla yargılanan Ümit Erzin'e rekor bir ceza verildi. Her gasp suçu için ayrı ayrı cezalandırılan sanık, 120 yıl hapis cezası aldı. Ancak para miktarının az ve paranın iade edilmesi nedeniyle ceza 40 yıla indirildi (Vatan, 10.06.2008, s. 14). CTİK m.107 düzenlemesi karşısında bu tür haberlerin ne değeri olabilir ki? Mutlaka yeni bir kod getirilmesi gerekli ise, İsveç ceza yasası düzenlemesine egemen olan akılcı ve pragmatik bir ceza siyaseti benimsenemez mi idi?

Suçlar bakımından cezaların alt ve üst sınırları yaptırımın bireyselleştirilmesine (TCK m. 61) olanak üzere düzenlenmiş olup; yurttan işlenen suçların artış göstermesi karşısında temel cezanın artırılmasına olanak veren bu düzenlemede alt-üst sınır arasındaki aralığın niceliği bakımından 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13 yıllık farkların olduğu görülmektedir. Suçların toplumsal risk ve ciddiyet derecelendirilmesi nedeniyle yaptırımsal farklılıkları doğal ise de, her suça özgü yaptırımın alt-üst sınırları arasındaki makasta beliren ve görünüşte suçların ciddiyetine oranı gibi mantıklı bir açıklaması olmayan bu yaklaşım bir eleştiri odağı oluşturmakta; cezanın belirlenmesi (TCK m. 61) sürecinde aynı suça özgü hükmedilen cezalar arasında farklılık "*eşitlik ilkesine*" çok ters gelen sonuçlar doğurmaktadır.

Yaptırımların dağılımına bakıldığında, hapis cezasına fazlaca başvurulduğu ve bu trendin ceza uygulamasına egemen olduğu görülmektedir.²² Sorun mevcut seçeneklerin yeterince kullanılıp kulla-

²² Türkiye dahil on bir ülkede hafif suçlardan ciddi suç ve suçlulara karşı hangi yaptırımların ön görüldüğü karşılaştırması için bkz. "The Criminal Justice Approach:

nılmadığıdır. Kuşkusuz, hapis cezasına başvurmayı ve süresini azaltmağa odaklanmış bir siyaset (seçeneklerin varlığı) hâkimlerin kalpleri ve akıllarında yankılanmalı, onlarca kabul görmelidir.

Yaptırımlar Dağılımı(2008)

Türü	Sayısı	%
Hapis	325.940	38.5
Hapis ve adli para	50.166	5.9
Adli para	284.236	33.6
Hapis paraya çev.	60.305	7.1
Hapis tedbire çev.	35.434	4.2
Hapis-erteleme	89.635	10.6(*)

(*) erteleme 2004 yılında (%25), 2005 yılında (%26) iken azalma kaydetmiştir.

Hapis cezasının ertelenmesi bakımından Almanya'da 1970 yılından başlayarak büyük oranda artış göstermiş, ve aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, 2003 yılında tüm hapislerin 2/3'ünü; gün para ceza uygulaması ise % 80'i bulmuştur.

	<u>Almanya</u>	<u>Türkiye</u>
Gün para	% 79.9	33.6
Hapis	% 6.2	26.6(*)
Ertelenme	% 13.9	13.9

(*) İcra ceza hapis'leri dahil edilmemiştir.

Almanya'ya özgü veriler mahkemelerin hapislerden özellikle iki yıldan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalardan kaçınma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir.²³

Case Examples", *European Journal on Crime Policy and Research*, (2008) 14: 123-132. Bu türden bir karşılaştırma projesi dava yönetimi için de yapılabilir. Haziran 1964 tarihinde Londra'daki bir sulh ceza mahkemesinde tanık olduğum cinsel uzvun umumi tuvalette teşhir davasında hâkimin sanığa "Sir, siz bir kere daha huzura gelmişsiniz; sizin bir psikiyatri görmenizi sağlık veririm. 25 Pound cezaya hükmediyorum." diyerek beş dakikada bitirmesi ile Ankara Sulh Ceza Mahkemesinde beş yıldır süren bir hakaret davası, dava yönetiminin yargılama sürecinin anahtar değişkenlerinden biri olduğunu göstermektedir.

²³ Bkz. Statistisches Bundesamt (1981-2008). Rechtspflege. Strafverfolgung; D. Ober-

Yıllar itibariyle (2004-2008) hükmedilen yaptırımların dağılımına bakıldığında yeni TCK ve CGTİK ile baskıcı ceza hukukunun (*repressive ve criminal law*) Rönesansına tanık olunmaktadır.

Yıl	Hapis	ParaCezası	Hapis+Para	Erteleme	Diğer Ted.
2004	30.3	30.8	4.7	25.4	8.8
2005	20.7	35.5	5.7	25.9	12.3
2006	36.3(1)	32.2	6.7	9.3	15.5
2007	41.6(2)	27.9	6.1	10.8	13.6
2008	38.5(3)	33.6	5.9	13.9	14.9
(1) İcra ceza oranı çıkarıldığında hükmedilen hapis:				%14.4	
(2) “	“	“	“	%15.1	
(3) “	“	“	“	%18.8	

Bu eğilim devam ettiğinde, önceden tanık olunduğu üzere, koşulu salıverilmeyi öne almayı içeren aflar kaçınılmaz olacaktır. Kısa süreli bir değeri olan aflar cezaevleri rejimi üzerindeki baskı bir süre kaldırma işlevi nedeniyle yararlı olabileceği unutulmamalıdır.

Cezaların infaz edildiği ceza infaz kurumlarına bakıldığında, 31.11.2009 tarihi itibariyle 56.071 hükümlüden % 19.6'sının (11.044) açık cezaevlerinde bulunduğu görülmektedir. CGTİK “*infazda temel amaç*” (m. 3, m. 73) maddesinde yer alan fikre göre, hükümlülerin cezalarını açık kurumlarda çekmelerinin ilke olarak benimsenmesi; hükümlülerin açık cezaevine ayrılmamasının istisna olması gerekirken, CGTİK madde 14/3'te bu ilke “*ilk defa suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanlar*” için geçerlidir. Bu düzenleme karşısında, kapalı rejim (güvenlik kavramının ıslaha karşı önceliği olması) uygulaması istisna olmak yerine daha fazla kural olma eğilimini sergilemektedir. Aynı gözlem Almanya (İnfaz Kanunu §10 Abs.1 StVollzG) içinde geçerlidir. Tüm hükümlülerin 1/5'i açık cezaevlerindedir. 2003 yılında açık cezaevlerine giren hükümlü oranı % 18.8 iken; bu oran giderek azalmış 2006 yılında % 16.4 olmuştur.

Koşullu(şartla) salıverilme açısından bakıldığında, ilke olarak süreli hapis cezasına hükümlü olanlar cezalarının 2/3 çektiklerinde ko-

wittler / S. Hofer, “Crime and justice in Germany. An analysis of recent trends and research”, *European Journal of Criminology*, 2,2005, s. 465-508.

şullu salıverilebilmektedir. Yalnız, eski İnfaz Kanunu'nda çalışmayı teşvik etmek üzere açık rejimde bulunanlar veya bulunduğu varsayılanlar için "her ay için altı günlük" indirim söz konusu iken yeni kanunda (CGTİK) buna yer verilmemiş yalnızca on sekiz yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir günün, iki gün olarak göz önüne alınacağı normlaştırılmıştır (CGTİK m. 107/5). 2/3'lük oran en az iki ay çekilmek kaydıyla Alman Ceza Yasası'nda (StGB Par. 57,1) geçerli iken, kanun 1/2'sinin çekilmesi halinde de salıverilmeye elvermektedir: Bu uygulama ilk defa suç işleyenlerden hapis cezası iki yıldan yuvarı olmayan veya suçlunun kişiliği, kurum yaşamındaki gelişimi ve suç koşulların özel indirim nedenleri haklı göstermesi halinde mümkün olabilmektedir(StGB Par. 57,2).

Ceza adaleti sisteminin Yargıtay evresine gelindiğinde, yeni TCK ve CMK'nun yarattığı yoğun bir iş yüküne²⁴ tanık olunmaktadır. Bunun en belirgin kanıtı Yargıtay C. Başsavcılığı'nda görülmektedir. Son üç yıl içerisinde % 252'lik bir artış kaydeden iş yükü sonucu olarak ortalama bekleme süresi 479 gün olmuştur.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı (2005/2008)

Yıl	Toplam iş	Değişim	Çıkan/Gelen(%)	Bekleme süresi
2005	364.485	262	77	159
2008	627.637	452	41.5 4	79

Tabloda görüldüğü üzere, çıkan iş oranı üç yıl içinde % 77'den % 41.5'e inerek % 35'lik bir azalma göstermektedir.

Yargıtay ceza dairelerinde 1995 yılında toplam 117.307 davanın % 93'ü yıl içinde karara bağlanırken bir davanın ortalama bekleme süresi 30 gün; 4.482 dosya ile 1. Ceza Dairesi nicelik olarak en az iş yüküne sahipken, 2. Ceza Dairesi 14.652 dosya ile en fazla iş yüküne sahiptir. Ortalama bekleme süresi 6. ve 10. Ceza Dairelerinde ortalama dan olumlu yönde bir sapma (1 ve 7 gün) gösterirken, 9. Ceza Dairesi

²⁴ Hâkimlerin terfi sistemi, yapay iş yükü ve tahribata neden olmaktadır. Şöyle ki, hâkimin terfi edebilmek için dosyaları temyiz ettirmesi ve yine karmaşık bir davada temyiz edilince kötü not almamak için CMK m. 231'i uygulayıp hükmün açıklanmasını geri bırakırken, net ve onanacak bir dosyada bunu uygulamaması (C. Otacı).

olumsuz bir sapma (151 gün) göstermektedir. 2008 yılına gelindiğinde, yıl içinde verimlilik oranının % 44'e düştüğü, ortalama bekleme süresinin de 359 güne çıktığı; Daireler iş yükü dağılımında 6. Ceza Dairesi 71.827 ile en fazla iş oranına sahip olurken, bu Daireyi 7. (56.263), 10. (48458), 2. (45260) ve 3. (40.805) ceza dairelerinin takip ettiği görülmektedir. Bu dairelerdeki iş yüküne paralel olarak ortalamadan sapsmalar da (örneğin 6. Ceza Dairesindeki süre 598 gün olarak) oldukça yükselmiştir.

Seçilmiş Ceza Dairelerindeki Yoğunluk

Daire	İş yükü	Bekleme süresi(gün)*
6	71.827	598
7	56.263	593
10	48.458	548
2	45.260	165
3	40.805	335
4	38.433	248
11	32.312	274
9	28.375	200

* Ortalama bekleme süresi:359 gün

Yargılama süresinde işlemlerin ve kararların hukukiliğine yeniden değindiğimizde, hâkimlerin verdiği her kararın doğru olmayacağı belirtilebilir. Nitekim son on yıl içinde temyiz edilen ceza hükümlerinden bozulanların ortalaması % 29 olup; kararlardaki yanılıgı payı Yargıtay içinde geçerliliğini korumuş; ceza dairelerince verilen kararlara karşı mahkemelerince ısrar edilmesi üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen onama kararlarının da son on yıllık ortalaması % 19 u bulmuştur.

Koruma tedbirleri nedeniyle tazminat (CMK m. 141-144) ceza yargılaması sürecinin turnusolu olarak görülmeli; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi *Tavsiye* kararlarındaki standartlar ve rehber ilkeler ile uluslar arası sözleşmelere göre belirlenecek *Adli Reform Endeksi'*nde önemli bir parametre (2008 yılında CMK m. 141'e göre açılan dava sayısı 1461) olarak yer almalıdır. Her yıl hazırlanacak *Adli Yıl Raporu'*nda

(AYR) bu işaret levhalarına ne derece uyulup uyulmadığı izlenerek raporlanmalıdır. Bu bağlamda CMK 141. maddenin anatomisini sergilemekte yarar vardır.

Bu maddeye göre,

- Yakalama (CMK m. 141/a,b,e,g,h)(*)(**)
- Gözaltına alma(CMK m. 141/f)(**)
- Tutuklama (CMK m. 141/a,c,d,e,f,g,h)(*)
- Arama ve el koyma(CMK m. 141/i,j)

dolayısıyla kişilerin uğradıkları tüm zararları devletten isteyebilecekleri;

- Görevini kötüye kullananlardan rücu edilebileceğidir.

(*) Kovuşturmaya yer olmadığı/beraat.

(**) Sürenin hükümlülükten fazla / salt para cezası olması.

Tazminatın resen tahakkuk ettirilmesi gerekirken isteme (CMK m.142-tebliğden itibaren üç ay veya kesinleşmeyi izleyen bir yıl içinde) bağlı olması nedeniyle ihlalin boyutunu belirlemek üzere UYAP bağlamında yapay zeka ile yıllık tutarın belirlenmesine gereksinme vardır.

İşte sistemde iş yükünün üstesinden gelinebilmesi için gerekli yargı reformu bağlamında, *adli dürüstlük* ve *yargı reformunun*(iklim,mit) tüm reformların temeli olduğu göz ardı edilmemelidir. Adli dürüstlükten yoksunluk, hukukun etkinliğini zayıflatacağı gibi tikel adaletsizlik örnekleri de kümülatif olarak halkın adalete olan güvenini tüketecektir. Yargı reformunu “*sosyolojik olmaktan*” çok salt yasal düzenlemeler olarak algılamak büyük bir yanılıdır: *Strateji Belgesi*’ne ise *yasallık egemen* olmuştur.

Suç ve ceza siyasetinde temel uygulamanın ceza adaleti sistemiyle somutlaştığı ve öğretilerde sisteme odaklanıldığı görülmekte ise de, iş yükünün azaltılması için sistem öncesi (suçluluğun önlenmesi) kadar sistem ötesinin (koşullu salıverilen hükümlülerin korunmasının) de çok önemli olduğu yeterince algılanmamıştır. Her şeyden önce, ceza adaleti sistemi için yapılan harcamalar getirisinin minimal ölçüde olduğu görülerek, önlemenin ne derece ekonomik yarar boyutu olduğu toplam nüfustaki çocuk ve genç nüfus oranı (%33) ile eski hüküm-

lülerin işlenen suçlardaki payının küçümsenmeyecek oranda olması göz önüne alınmalı; bireysel/ toplumsal boyuttaki önleme tedbiri için harcanan TL'nin, suçlu yakınları ve suç mağdurları için beliren kayıplar ile tretman bedeli toplamının çok altında olacağı bilinmelidir.²⁵ Öte yandan "olan"la,²⁶ "olması gereken" arasındaki ayrılık/gerilim/boşluk, hukuk mekanizmasının işleyişinde temel faktör olarak kendini gösterdiğinden (boşluk teorisi) ceza hukuku ve muhakemesi ders kitapları salt teorik açıklamaları içermek yerine (UYAP projesine entegre edilecek yapay zeka ile bu işlevin sağlanabileceği) on iki bin sayfayı aşan AİHM içtihatları²⁷ ile karşılaştırmalı ampirik ceza/ceza usulü ve uygulamasının sosyo-juridik bağlamını irdeleyen analizlere odaklanılmalı;²⁸ kavramların insanlar /toplum üzerindeki etkisi irdelenmeli; kriminoloji ve psikoloji olmaksızın ceza hukukçuluğunun olamayacağı bilinmeli;²⁹ ceza adaleti uygulamasının normatif ideale (eşitlik³⁰ ve adil yargılanma hakkı) göre karşılaştırma araştırmalarına yönelmelidir.

²⁵ Suçların önlenmesi için bkz. M. T. Yücel, *Kriminoloji*, 4. bası, 2008, s. 286-301.

²⁶ 1 Haziran'da yürürlüğe giren 345 maddelik TCK'nın yürürlük maddesini de içeren 75 değişiklik yapılması; *TCK Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki 14 maddelik Kanunda da 14 değişiklik yapıldığına tanık olunması* neyin göstergesi olmaktadır(!).

²⁷ *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, TBB, Ankara 2008 s. 37-75: AİHM kararlarına göre, tutuklamaya kesinlikle kamu yararı düşüncesiyle başvurulmalı; tutukluğun devamı süresinde de bu gereksinme var olmalı; tutuklama nedenleri ortadan kalktığında, buna derhal son verilmelidir.

²⁸ Bkz. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, 3rd Edition; Jörg-Martin Jehle & Marianne Wade & Beatrix Elsner "Prosecution and Diversion within Criminal Justice Systems in Europe, Aims and Design of a Comparative Study" *Eur J Crim Policy Res* (2008) 14:93-99; Council of Europe, *Avrupa Yargı Sistemleri*, Ankara 2009; Etki-tepki modeli için bkz. M. T. Yücel, *Hukuk Sosyolojisi (Hukuk ve Gerçekler)*, Ankara 2008, s. 147-149.

²⁹ Bkz. F. Sokulu, *Sulhi Dönmezer Armağanı*, C. I, Ankara 2008, s. 333; Bizler için kritik soru görünüşte benzer/aynı olan terimlerin/kavramların nasıl olup ta ülkemizde mutasyona uğrayarak farklı anlamları yansıttığını görememektir(!) Bkz. T. Newburn / R. Sparks, *Criminal Justice and Political Culture...*, Willan Publishing, 2004, p. 9.

³⁰ TCK'dan çarpıcı birkaç örnek şöyledir: Taksirle öldürme (TCK m. 85) için 2-6'lık hapis aralığında aynı gerekçe ile birisi için 2 yıl, diğeri için 4 yıl hapse hükmedilmesi; taksirle yaralamada (TCK m. 89) hapis veya para cezası seçeneğinde birine para cezası hükmedilirken diğerine hapis cezası verilmesi; Tehdit (TCK m. 106/1) suçunda kişi "döverim" dediğinde 6 ay -1 yıl hapis aralığında bir yaptırıma tabi iken, dövmesi halinde (TCK m. 86/2) 4 ay-1 yıl hapis veya para cezası seçeneği ön görülmüştür.

Ceza/infaz hukuku ile usulündeki normatif değişimin de facto gerçekleşmesinin kültürel bir benimseme süreci ve süresi olduğu; genelde organizasyon kültüründe değişimin gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde, kolektif bir yanulsama kaçınılmaz olmaktadır.

Suçların önlenmesi tek boyutlu bir uğraş olmak yerine farklı sektörleri içeren kolektif bir yaklaşım gerektirmektedir. Örneğin aile içi şiddet bir taraftan kolluk ve adalet hizmetlerini, öte yandan sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının müdahalesini gerektirmektedir.

Aynı derecede önemli olan diğer bir parametre de, potansiyel suçluların yakalanma riskinin yüksek olması bilincidir. Ne var ki, suç işleme biçimlerine bakıldığında bu algılamının yeterince/hiç olmadığı görülmektedir. Delik kova teorisinin³¹ belgelediği üzere, yakalanması/ yakalandığında cezalandırılması/cezasını çekmesi kesinlik içermeyen ceza adaleti sisteminin bu mesajı vermesi beklenemez. Genel önleme üzerine yapılan araştırmalardan önemli bir çıkarımı, polis baskınları ve benzeri girişimlerin genelde sınırlı bir süre için etkili olduğu ve bu etkinin zamanla buharlaştığıdır.

Sistemin zayıf yanlarından biri de genelde ceza davalarının makul süre içinde kotarılamamasıdır. Geçmişte, sistem dava yükünün üstesinden ancak zaman zaman çıkarılan genel af yasaları ile gelebilmektedir. İşte yargılamadaki iş yükü çıkmazına kalıcı bir çözüm getirmek siyasetin temel odaklarından biri olmalı; sisteme en son çare olarak başvurulması ilkesi bağlamında çareler üretilmelidir.

Ceza siyaseti oluşturulmasında, toplumsal savunuyu açısından tehlikeli/seri suçlular, psikopatların sistemde nasıl trete edileceği bir sorun olarak belirlemektedir. Bu konuda sistemin çeşitli evrelerinde ortak bir bilincin oluşturulması da aynı derecede önemlidir.

Diğer suçlular bakımından, *karanlık sayıyı* oluşturan suçluların tretmandan kaçınmaları ve özgürce yaşama devam etmeleri ve çoğunun sosyal /siyasal konumları veya bankalardaki yüklü hesapları nedeniyle kavuşturmadan masun tutulmaları³² karşısında suçlu kişilik profili ile hükümlülerin yeniden sosyalleştirilmesi için tretmana tabi tutulmaların da yerindeliği gözden geçirilmelidir.

³¹ Bkz. M. T. Yücel, *Kriminoloji*, Ankara 2008, s. 295.

³² J. H. Langbein, "Money Talks, Clients Walk", *Newsweek*, 17 April 1995, p.21-22.

Öte yandan, modern ceza siyasetinde ikili bir görevle karşı karşıya kaldığımız, suçlulukla mücadele ederken, suçluların *stigmatize* edilmesi ve gayrı insanı tretmanla da aynı zamanda mücadele edilmesi gerektiği bilinmelidir.

Sorunlardan bazılarına işaret ettiğimiz suç ve ceza siyaseti, kuşkusuz, dinamik bir görüntü sergilemeli, kriminoloji kürsülerinde çözüme yönelik alternatif teoriler/vizyonlar geliştirilerek popülist yaklaşımlardan kaçınma için olanaklar seferber edilmelidir. Bu alanda trafik işaretleri gibi "*belirginlik*" oluşmadığından arayışlar devam edecek; ve zaman zaman yabancı ülkelerdeki "*good practices*" ide benimseme gereği göz ardı edilmeyecektir. Bu bağlamda kesinlik gösteren kriminolojik gerçek ise, benimsenecek siyasetin halkın işbirliği olmaksızın *de-facto* varlık kazanamayacağıdır.

İki binli yıllarda yargılamanın niteliksel açıdan önceki asırdan farklı bir görünüm sunması için kanıtların değerlendirilmesinde kuşkuya yer vermeyecek bir seviye tutturulması³³ (CMK m. 289-i); uygulamada "*çapraz sorgulama*"nın tanık ve bilirkişileri kapsayıcı şekilde yargılama sürecine egemen olması (CMK m. 201); çocuk mahkemelerinin kurulması ile adliyenin birer üyesi olan psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının sayıca artırılarak yetişkin suçlular hakkında da psiko-sosyal anket raporu hazırlaması (CMK m. 161/ TCK m. 51); tanık ifadelerinin gerektiğinde multi-medya ortamında saklanarak hüküm öncesi yeniden hâkimlerin dikkatlerine sunulması, mağdur ve tanıkların süreçte merkezi bir konuma taşınmaları ceza adaletinin hedefleri olarak vurgulanmalıdır.

³³ Vicdani kanaat terimi *esrarengiz kavram* olmaktan mutlaka çıkarılmalı; hükümlerle kuşkuyla yenilerek evrensel gerçek yakalanmalı ve gerekçesiz kanı'nın vicdani kanı olamayacağı bilinmelidir. Bkz. F. Erem, *Diyalektik Açıdan Ceza Yargılaması Hukuku*, Ankara 1986, s. 349; S. Selçuk, "Ceza Adaletinde Bunalım -Ceza Yargılaması Diyalektiğinin Kurulması", *Yasa Dergisi* (Ekim 1985), s. 1380; N. MacCormick, *Legal Reasoning and Legal Theory*, Oxford, 1994; M. Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Yetkin, Ankara 2002.

Aynı kanıt bir hâkim için inandırıcı olurken, bir diğerine saçma gelebilebilir. Nitekim, hâkimlerin olaya ilişkin sorular üzerindeki farklılığı, hukuka ilişkin yorumlarında saptanan farklılıktan daha fazladır. Bu farklılığı vurgulayıcı nitelikteki görünüme aynı suç türlerine ilişkin görevli mahkemelerde verilen beraat kararlarındaki oran değişimlerinde tanık olunmaktadır. Nitekim Ankara Adliyesinde var olan 22 adet asliye ceza mahkemesinde 1996 yılı verilerine göre hırsızlık (TCK m. 491-494), müessir fiil (456-460) ve dolandırıcılık (503-505) suçlarından yargılanan sanıkların beraat şansına ait veriler oldukça ilginçtir.

Ceza siyaseti bakımından toplam suç miktarında görülen azalma “başarı” olarak kabul edilebilecek midir? Ne var ki, yıllar itibariyle ülkede işlenen suç miktarı ile 100.000 nüfustaki cezaevi nüfus oranı azalma yerine artış göstermektedir. Bu durumda bir başarısızlıktan söz edilebilir mi sorusunun yanıtı “hayır” olacaktır: Aksi yanıt ceza hukuku ile suç sayısı arasında doğrudan bir ilişki varsayımına dayalı olacak ise de, böyle bir ilişki olmadığını belirtmek isterim. Suçluluğun sayısız nedenleri vardır.³⁴ Daha zecri bir ceza hukuku(!) işlenen suç miktarını düşürmeyeceği gibi suçluların iyileştirilmesine odaklanmış ceza infaz siyaseti de suç miktarını düşürmeyecektir.

Suçluların çoğu hükmedilen ceza yaptırımların etkisiyle yeniden suç işlemediklerinde “başarı” gibi görülebilirse de, mükerrirlik hakkında doğru veriler elde etmek şimdilik mümkün değildir. Adli Sicil’de yaptığım bir araştırmaya göre, 1.6.2000 tarihi itibariyle Adli Sicil veri tabanı taramasında 1994 yılında hakkında ceza fişi oluşturulan 480.289 hükümlüden % 19.5 inin (94.074) 1994-1999 yıllarında birden çok suç işlediği ve ortalama suç sayısının 2 olduğu saptanmış; bunların % 6.7’si hapis ve para cezasına, % 52.6’sı para cezasına ve % 40.5’i de hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edildiği görülmüştür. Bu sayılar bile, geri kalan % 79.5 oranındaki eski hükümlünün neden mükerrir konumuna girme-diğini veya diğerlerinin neden suç işlediğini açıklayamamakta ve bunu açıklayan bir metodunda bulunmadığıdır.³⁵

Suçluluk toplumsal bir fenomen olması kadar, suçlunun toplumdaki diğer üyeler ve gruplarla/kurumlarla ilişkiler ve bağlar içerisinde olmasını içermektedir. Ne var ki, bu ilişkiler/bağlar eskiye göre oldukça zayıftır. Suçluların iyileştirilmesi yalnızca ceza hukuku ve ceza adaleti sistemi ile gerçekleştirilemezse de, bu amaca yönelik toplumun tüm diğer kurumlarına destek sağlamak temel bir işlev olarak varlığını sürdürmektedir.³⁶

³⁴ Bkz. M. T. Yücel, *Kriminoloji*, Ankara 2008, s. 62-117.

³⁵ Bkz. M. T. Yücel, *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, Ankara 2007.

³⁶ TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nun *Çocuk Cezaevleri Üzerine Raporu*, 2010.